

3. Закон України «Про угоди про розподіл продукції» від 14.09.1999 р. № 1039-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 44. – Ст. 391.

4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.

5. *Екологічне право* / В. М. Комарницький, В. І. Шевченко, С. В. Єлькін. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 224 с.

6. Мунтян В. Л. *Правова охорона природи Української ССР*. – К.: Вища школа, 1982. – 232 с.

7. *Екологія и право* / В. В. Петров. – М., 1981. – 224 с.

8. Жевлаков Э. Н. *Екологические преступления: понятие, виды, проблемы ответственности*. Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – М., 1991. – 52 с.

9. Гавриш С. Б. *Кримінально-правова охорона довкілля в Україні: проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства*. – К., 2002. – 634 с.

10. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» від 23.07.2008 р. № 665 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 56. – Ст. 1868. – С. 30.

11. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про розміри компенсації за добування (збирання) та шкоду, заподіяну видам тварин і рослин, занесеним до Червоної книги України» від 01.06.1993 р. № 399 // ЮІПС «Законодавство». – Станом на 24.09.2008 р.

12. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України» від 03.07.1995 р. № 484 // ЮІПС «Законодавство». – Станом на 24. 09. 2008 р.

13. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» від 21.04.1998 р. № 521 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 16. – С. 55.

14. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів» від 08.04.1999 р. № 559 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 14. – С. 110.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРОКІВ ВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ОBOB'ЯЗКІВ У ДОГОВОРАХ ПРО ПЕРЕДАННЯ МАЙНА У ТИМЧАСОВЕ КОРИСТУВАННЯ

Хашівська Н. В.,

аспірантка НДІ приватного права і підприємництва АПРН України

Договір майнового найму (оренди) належить до категорії цивільно-правових договорів про передання майна у тимчасове користування. Передання майна наймачеві не супроводжується переходом до нього права власності на це майно. Останній отримує лише право користування майном. Ця ознака відрізняє договір найму (оренди) від таких договорів як купівля-продаж, міна, позика.

Практично кожна норма Цивільного кодексу України, що визначає обов'язки суб'єктів цивільних правовідносин, одночасно встановлює час (строк, термін) виконання цих обов'язків. Наприклад, ч. 2 ст. 776 ЦК України [1] поряд із закріпленням обов'язку наймодавця провести капітальний ремонт речі, переданої у найм, встановлює і строк виконання такого обов'язку.

Строки виконання цивільних обов'язків тісно пов'язані зі строками здійснення цивільних прав. Оскільки праву суб'єкта завжди відповідає певний обов'язок, тому строк здійснення права однією особою є одночасно строком виконання обов'язку іншою особою. Суб'єктивний цивільний обов'язок у юридичній літературі розглядається як міра необхідної поведінки зобов'язаної особи для задоволення інтересів уповноваженої особи [2]. Таким чином, цивільно-правовий обов'язок можна охарактеризувати як міру належної поведінки зобов'язаної особи, якої вона повинна дотримуватися відповідно до вимог правомочного суб'єкта з метою задоволення її інтересів. Кожна зі сторін договору майнового найму повинна належним чином виконувати всі обумовлені в ньому або передбачені законом обов'язки. У разі їх порушення вони несуть майнову відповідальність чи інші правові наслідки, які можуть і не бути мірою цивільно-правової відповідальності, яка настає, зокрема, за наявності умов, передбачених законом за порушення зобов'язань.

Строки виконання цивільних обов'язків – це періоди, протягом яких зобов'язані особи повинні виконати покладені на них зобов'язання [3].

Строк виконання цивільних обов'язків, як правило, встановлюється шляхом реалізації першої можливості і тісно пов'язаний з другим елементом (можливістю) суб'єктивного права та представляє собою період, відрізок часу, протягом якого боржник повинен здійснити певні дії чи, навпаки, утриматися від їх здійснення. Цей строк може бути передбачений законом, адміністративним актом, а також договором.

У деяких посібниках з цивільного права особлива увага звертається на те, що строки здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків встановлюються в межах регулятивних, а строки захисту – в межах охоронних правовідносин [3; 4], що є досить суттєвим, оскільки призначення та використання регулятивних та охоронних строків істотно відрізняються один від одного. Регулятивними відносинами називаються правовідносини, через які здійснюється регулювання нормальних економічних відносин (власності, товарно-грошових) та особистих немайнових відносин, тобто за допомогою регулятивних відносин відбувається правомірна діяльність громадян та організацій і, звичайно, таке регулювання відбувається в межах відповідних строків.

Строки виконання цивільних обов'язків можна спостерігати як в межах абсолютних, так і в межах відносних правовідносин. Строки виконання цивільних обов'язків в межах абсолютних відносин не представляють особливого інтересу для дослідження, оскільки обов'язки в таких правовідносинах мають пасивний характер. Тому в цих відносинах їх краще визначити як строки існування цивільних обов'язків. Навпаки, у відносних правовідносинах цивільно-правові обов'язки

полягають, насамперед, в позитивних діях, здійснення яких забезпечує задоволення інтересів правомочних осіб, і тому фактор часу відіграє значну роль для врегулювання та задоволення інтересів усіх учасників зазначених правовідносин.

Цивільні обов'язки та строки виконання цих обов'язків більшою мірою є складовою частиною зобов'язальних правовідносин. Зобов'язання, в свою чергу, представляє собою відносно правовідношення, яке опосередковує товарне переміщення матеріальних благ, в якому одна особа (боржник) на вимогу іншої особи (кредитора) зобов'язана здійснити дії з надання йому певних матеріальних благ. Зобов'язання різні за тривалістю: межі їх існування та строки виконання визначаються визначеними та невизначеними строками, можуть навіть бути безстрокового характеру.

Строки у зобов'язальних правовідносинах залежать від багатьох факторів: суб'єктів, що беруть участь у правовідносинах, підстав виникнення правовідносин, характеру дій, що становлять об'єкт зобов'язання, тощо.

Строки (терміни) виконання цивільних обов'язків можуть встановлюватися в межах різних типів зобов'язань, які залежно від підстави виникнення поділяються на два види: договірні та позадоговірні зобов'язання. Строки (терміни) виконання цивільних обов'язків в межах договірних зобов'язань визначаються законом та угодою сторін, які беруть участь в зобов'язанні. Час виконання позадоговірного зобов'язання залежить лише від закону або від закону та волі однієї із сторін у зобов'язанні. Таким чином, строки виконання цивільних обов'язків можуть визначатися законами, договорами, адміністративними актами, а також звичаями ділового обороту.

Поряд із строками виконання цивільних обов'язків особливе призначення мають і терміни. Слід зазначити, що на практиці для з'ясування часу виконання зобов'язання це поняття застосовується набагато частіше, ніж поняття «строк», оскільки в побуті учасники тих чи інших правовідносин, як правило, визначають в кінцевому результаті саме календарну дату (або подію), яка буде терміном виконання зобов'язання. В юридичному відношенні термін є знаряддям обчислення відповідних строків, який тісно пов'язаний з тими чи іншими юридичними фактами. Якщо виконання зобов'язання у темпоральному відношенні визначається тільки строком (певним періодом часу), то, звичайно, обчислення цього строку не обминує процедури визначення терміну. Якщо виконання зобов'язання визначене терміном, то це не означає, що не існує строку виконання обов'язку у вигляді певного періоду часу. У зобов'язальних правовідносинах термін може мати ще й додаткове призначення, тобто конкретизувати строки виконання цивільних обов'язків.

Неухильне дотримання строків виконання цивільних обов'язків має важливе значення. Виконання обов'язку в строк (до певного терміну) є однією із умов принципу належного виконання зобов'язання.

Виконання зобов'язання в цілому представляє собою здійснення у відповідності з його змістом дій або, якщо зобов'язання комплексне, сукупності дій. Виконання – це не будь-яка дія, а лише така дія, яка впли-

ває із змісту зобов'язання [5]. Це визначення є неповним, оскільки ті чи інші дії у зобов'язанні повинні відповідати певним вимогам, визначеним не лише сторонами у договірному порядку, а й на законодавчому рівні. Процес виконання зобов'язання повинен відповідати багатьом вимогам, які включаються до поняття «належного виконання зобов'язання». Тому радянські цивілісти та сучасні українські виходять з того, що належне виконання зобов'язання – це його відповідність різноманітним вимогам [6; 7]. Загальні умови виконання зобов'язань встановлені ст. 526 ЦК України, яка зазначає, що «зобов'язання має виконуватися належним чином», і таке виконання стосується суб'єктів, строку (терміну), місця і способів виконання. Виконання визнається дійсним (правильним), зазначав В. І. Синайський, коли воно здійснене: 1) ким і кому слід; 2) вчинене в належний час і в належному місці, 3) належним чином [8].

Вимоги щодо виконання окремих видів зобов'язань, що зумовлені особливостями цих зобов'язань, містяться в нормативно-правових актах цивільного законодавства, основне місце серед яких займає Цивільний кодекс України. У тих випадках, коли певні види зобов'язань врегульовані нормами ЦК України лише у загальних рисах або взагалі не регулюються його положеннями, сторонам зобов'язання слід керуватися вимогами щодо його виконання, що містяться в спеціальних актах законодавства. Так, зобов'язання, що виникають з договору оренди державного і комунального майна, виконуються відповідно до Закону України «Про оренду державного та комунального майна» [9].

За відсутності умов та вимог законодавства щодо виконання зобов'язання вони, згідно із ст. 526 ЦК України, повинні виконуватися відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

Однак всі умови належного виконання зобов'язання рівнозначні не тільки з точки зору кредитора, а й самі по собі, оскільки неможливе передання речі поза місцем, поза часом тощо. Нас у даному випадку цікавить саме строк (термін) виконання того чи іншого обов'язку як одна із умов належного виконання зобов'язання. У роз'ясненні президії Вишого арбітражного суду України «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про оренду державного майна» від 7 грудня 1995 р. [11] (п. 3) зазначається, що лише за наявності умов, наведених як істотні у ст. 10 цього Закону, якщо такі умови не врегульовані чинним законодавством, можна вважати договір оренди майна укладеним. Разом із тим згідно з ч. 2 ст. 763 ЦК, якщо строк договору найму не встановлений, договір найму вважається укладеним на невизначений строк. Кожна із сторін у цьому разі може відмовитися від договору в будь-який час, попередивши про це іншу сторону за один місяць, а в разі найму нерухомого майна – за три місяці. Договором або законом може бути встановлений інший строк для попередження про відмову від договору найму, укладеного на невизначений строк.

Мабуть, стосовно договору оренди слід керуватися не загальними нормами про майновий найм, а спеціальними правилами Закону України «Про оренду державного і комунального майна», за якими умова про строк

оренди належить до істотних умов цього договору, а договір оренди вважається укладеним з моменту досягнення домовленості з усіх істотних умов і підписання сторонами тексту договору (ст. 12 Закону) [12, с. 190–191].

Строк (термін) виконання зобов'язання є критерієм, за яким можна розрізнити зобов'язання з визначеним строком виконання і зобов'язання з невизначеним строком виконання.

Визначення строку виконання зобов'язання здійснюється в основному у договірному порядку, а також за нормами цивільного законодавства та за рішенням суду. У договірних зобов'язаннях строки виконання обов'язків, як правило, збігаються або перебувають у межах строку договору. Строк дії договору згідно із ч. 1 ст. 631 ЦК України – це час, протягом якого сторони можуть здійснити свої права і виконати свої обов'язки відповідно до змісту договору.

Час виникнення цивільних обов'язків у договірному порядку пов'язується з моментом укладення договору, який визначається відповідно до ст. 640 ЦК України. Однак слід зазначити, що правило відносно визначення моменту набрання договором чинності має імперативний характер, у зв'язку з чим треба чітко розрізнити момент набрання договором чинності і строк (термін) виконання сторонами своїх обов'язків. Договір набуває чинності і пов'язує сторони правовим зв'язком з моменту його укладення, а строк (термін) виконання обов'язків за договором визначається сторонами на їх власний розсуд і може визначатися шляхом вказівки на настання певної події, на здійснення певних дій, а може не визначатися взагалі або визначатися моментом вимоги [13].

При дослідженні строків виконання цивільних обов'язків в договорах про передання майна у тимчасове користування слід розрізнити такі поняття: «строк (термін) виконання цивільного обов'язку», «строк (термін) виконання зобов'язання», «строк (термін) виконання договору».

Строк (термін) виконання цивільного обов'язку, як вже зазначалося, представляє собою період (момент), протягом якого (до якого) зобов'язані особи повинні виконати покладені на них дії. Сам юридичний обов'язок можна визначити як забезпечену законом не обхідність певної поведінки особи, яка спрямована на здійснення відповідного суб'єктивного права. Зобов'язання може складатися із сукупності цивільних обов'язків, строки виконання яких не обов'язково збігаються із загальним строком виконання зобов'язання. Отже, у зобов'язанні окремі строки є строками виконання окремих цивільних обов'язків, а дотримання загальних строків виконання цивільних обов'язків визначає строк виконання зобов'язання в цілому. Тому залежно від змісту договору зазначені поняття можуть як збігатися, так і не збігатися.

Строк виконання договору та строк виконання зобов'язання (обов'язку) також можуть збігатися або не збігатися [14]. Це пов'язано з тим, що будь-який договір є зобов'язанням, в основу якого покладається юридичний факт (дія або подія), що є підставою виникнення або припинення того чи іншого правового відношення. У тих випадках, коли строк договору збігається

із строком існування зобов'язання, – збігаються і строки їх виконання.

Якщо строк (термін) виконання зобов'язання встановлено, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін) згідно із ч. 1 ст. 530 ЦК України. Таким чином, визначений у зобов'язанні період, протягом якого воно підлягає виконанню, – це строк виконання зобов'язання (обов'язку). Належне виконання може здійснюватися у будь-який момент в межах цього періоду. В свою чергу, вказівка на конкретну дату, із настанням якої пов'язано виконання зобов'язання, – це термін виконання зобов'язання. Зазначена норма також передбачає, що строк (термін) виконання зобов'язання може бути вказаний певною подією, яка неминує має настати. Безспірно, що встановлення такої умови виконання зобов'язання стосується лише терміну виконання зобов'язання, а не його строку.

Більш складною для правового врегулювання є ситуація, коли строк виконання зобов'язання взагалі не визначений у договірному порядку. Загалом, поділ цивільно-правових строків та термінів на визначені та невизначені вказує на особливості їх часового закріплення в нормах права. Визначені строки обраховуються шляхом вказівки на їх тривалість або моменти їх початку та закінчення. В. П. Грибанов запропонував такі способи встановлення визначених строків: а) шляхом вказівки на певний момент чи подію, з якими пов'язуються юридичні (правові) наслідки (наприклад, ч. 2 ст. 782 ЦК України встановлює, що у разі відмови наймодавця від договору найму договір є розірваним з моменту одержання наймачем повідомлення наймодавця про відмову від договору; ч. 2 ст. 8 Закону України «Про фінансовий лізинг» [15] передбачає, що у разі якщо сторони договору лізингу уклали договір купівлі-продажу предмета лізингу, то право власності на предмет лізингу переходить до лізингоодержувача з моменту сплати ним визначеної договором ціни (грошової суми), якщо договором не передбачено інше); б) шляхом встановлення тривалості строку з одночасним визначенням початку чи закінчення протікання строку (таким чином, встановлені строки позовної давності: визначена їй загальна тривалість, початок перебігу, особливості зупинення, переривання та спливу [16] (наприклад, ст. 786 ЦК)).

Слід зазначити, що визначені строки в деяких посібниках з цивільного права [17; 18] поділяються на абсолютно визначені та відносно визначені. Такий поділ є доцільним, оскільки надає можливість ще детальніше конкретизувати особливості визначення строків нормами цивільного права. Абсолютно визначені строки (або терміни) передбачають точний період часу (або момент), з яким пов'язуються юридичні наслідки. До них відносяться строки, визначені календарною датою чи конкретним відрізком часу (наприклад, строк позовної давності, що застосовується до вимог, які випливають із договору найму, становить 1 рік (ч. 1 ст. 786 ЦК)). Відносно визначені строки характеризуються меншою точністю, однак також пов'язані з певним періодом чи моментом часу.

На відміну від абсолютно та відносно визначених строків цивільне право містить невизначені строки,

тобто випадки, коли для здійснення тих чи інших дій законом або договором взагалі не встановлений будь-який часовий орієнтир, хоча і передбачається, що відповідне правовідношення має часові межі. Наприклад, майно, земельна ділянка або житло можуть бути передані в найм без вказівки на конкретний строк їх використання. В основному невизначені строки трапляються у договірних зобов'язаннях, при укладенні договорів без вказівки строків його дії. Так, ч. 2 ст. 763 ЦК передбачає, що якщо строк найму не встановлений, договір найму вважається укладеним на невизначений строк.

У випадках, коли зобов'язання не передбачає строк його виконання і не містить умов, що дають змогу визначити цей строк, воно повинно бути виконане у розумний строк після виникнення зобов'язання. Наприклад, згідно з ч. 1 ст. 777 ЦК України наймач, який має намір скористатися переважним правом на укладення договору найму на новий строк, зобов'язаний повідомити про це наймодавця до спливу строку договору найму у строк, встановлений договором, а якщо він не встановлений договором – в розумний строк. При цьому зобов'язання, що не містять умов про строк його виконання, за загальним правилом, підлягають виконанню протягом семи днів після пред'явлення відповідної вимоги. Так, ч. 3 ст. 818 ЦК передбачає, що тимчасові мешканці повинні звільнити житло після спливу погодженого з ними строку проживання або не пізніше семи днів від дня пред'явлення до них наймачем або наймодавцем вимоги про звільнення помешкання.

Особливо привертають до себе увагу в договорах про передання майна у тимчасове користування строки, визначені як «негайні» (ст. 765, ч. 1 ст. 785 ЦК, ст. 11 Закону України «Про фінансовий лізинг»), «розумні» (ч. 2 ст. 776, ч. 2 ст. 777 ЦК), «будь-які» (ч. 1 ст. 790, ч. 1 ст. 825 ЦК) тощо. Негайне виконання того чи іншого зобов'язання передбачає здійснення передбачених законом або договором обов'язків поспішаючи, терміново, невідкладно, тобто якомога швидше. Такі вимоги закону, як правило, обумовлені змістом відповідного зобов'язання і спрямовані на гарантування охорони певних суб'єктивних прав учасників цивільних правовідносин. Наприклад, ч. 1 ст. 785 Цивільного кодексу України зазначає, що у разі припинення договору найму наймач зобов'язаний негайно повернути наймодавцеві річ у стані, в якому вона була одержана.

Здійснення певної дії, передбаченої зобов'язанням, у «розумний строк» встановлює, як правило, період часу, необхідний для здійснення відповідної дії. Наприклад, згідно з ч. 2 ст. 776 ЦК України капітальний ремонт речі, переданої у найм, провадиться наймодавцем у строк, встановлений договором, а якщо строк не встановлений договором або ремонт викликаний невідкладною потребою, капітальний ремонт має бути проведений у розумний строк. Вказаний період часу в кожному конкретному випадку має свої межі, які встановлюються та визначаються залежно від тих чи інших умов і особливостей відповідного зобов'язання. Виконання зобов'язання у «розумний строк» означає оперативне здійснення всіх необхідних та обумовлених зобов'язанням дій, враховуючи специфіку цивільного

правовідношення (суб'єктний склад, об'єкт та зміст зобов'язання).

Вказівка закону на можливість виконання певної дії в «будь-який» час встановлює для суб'єктів цивільних правовідносин право на власний розсуд вирішувати часові межі зобов'язання залежно від тих чи інших життєвих обставин. Прикладом законодавчого закріплення відповідної норми є ч. 2 ст. 530 Цивільного кодексу України, згідно з якою, якщо строк (термін) виконання боржником обов'язку не встановлений, кредитор має право вимагати його виконання у будь-який час. Згідно з ч. 1 ст. 790 ЦК України наймач у будь-який час має право відмовитися від договору прокату і повернути річ наймодавцеві. У сфері договору найму житла, як приклад, можна навести норму ч. 1 ст. 825 ЦК України, що передбачає право наймача житла відмовитися від договору найму у будь-який час, письмово попередивши про це наймодавця за три місяці.

Загальні норми ЦК України встановлюють, що зобов'язання підлягає виконанню у такі строки (терміни): якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) – у цей строк (термін); якщо термін визначений вказівкою на подію, яка неминуче настане, з настання цієї події; якщо строк не вказаний чи визначений моментом пред'явлення вимоги – боржнику надається пільговий семиденний строк для виконання зобов'язання від дня пред'явлення вимоги [13, с. 385].

Зобов'язання, за загальним правилом, повинні виконуватися в строки (терміни), встановлені у законі або договорі. Тому дострокове виконання зобов'язання допускається, якщо інше не передбачено договором, актами цивільного законодавства або не впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту. Зазначена норма закріплена ст. 531 ЦК України, яка фактично встановлює презумпцію можливості дострокового виконання зобов'язання. Отже, в інтересах боржника передбачається його право виконати зобов'язання за власним вибором: або у встановлений строк (термін), або достроково.

Раніше таке право боржника було закріплене в ст. 166 ЦК 1963 р., яка диференціювала дострокове виконання залежно від суб'єктного складу зобов'язання. Передбачалося, що для юридичних осіб діяла презумпція заборони дострокового виконання, адже воно було можливим, якщо прямо передбачалося законом чи договором, та за наявності згоди кредитора. За сучасних умов наймач, наприклад, за договором прокату має право відмовитися від договору та повернути річ наймодавцеві в будь-який час (ст. 790 ЦК). При цьому плата за прокат, що сплачена наймачем за весь строк договору, зменшується відповідно до тривалості фактичного користування річчю. Тобто при достроковому поверненні наймачем взятого на прокат майна наймодавець зобов'язаний повернути йому відповідну частину отриманої орендної плати, вирахувавши її від дня, наступного за днем фактичного повернення майна.

На підставі вищевикладеного можна зробити такі узагальнюючі висновки, що стосуються особливостей та природи строків виконання цивільних обов'язків у договорах про передання майна у тимчасове користування:

1) строки виконання цивільних обов'язків тісно пов'язані зі строками здійснення цивільних прав та в багатьох випадках є їх складовою частиною;

2) строки виконання цивільних обов'язків можуть встановлюватися у договірному порядку, визначатися законодавством та рішенням суду;

3) при визначенні строків виконання цивільних обов'язків на практиці переважно застосовуються саме терміни, які є більш вдалою формою визначення часу виконання обов'язків учасниками цивільних правовідносин;

4) зазначені строки є різними за змістом та особливостями застосування і залежать від змісту правові днюшення, в межах якого вони встановлюються;

5) строки виконання цивільних обов'язків слугують регулятором та упорядником цивільних правовідносин, а також забезпечують можливість своєчасного отримання бажаного результату правомочними особами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Цивільний кодекс України*: Прийнятий 16 січня 2003 року. – К.: Істина, 2003. – 368 с.
2. *Цивільне право України*: Підручник: У 2-х кн. / Д. В. Боброва, О. В. Дзера, А. С. Довгерт та ін.; За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – Юрінком Інтер, 2004. – С. 76.
3. *Громадянське право*: В 2-х т. Том I: Учебник / Отв. ред. проф. Е. А. Суханов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство БЕК, 1998. – С. 467.
4. *Загальна теорія цивільного права*: Підручник / О. А. Підпригора, Д. В. Боброва, О. В. Дзера та ін.; За ред. О. А. Підпригори і

Д. В. Бобрової. – К.: Вища школа., 1992. – С. 230.

5. *Толстой В. С.* Понятие надлежащего исполнения обязательств // *Правоведение*. – 1971. – № 3. – С. 69.
6. *Советское гражданское право*, Т. 1. М.: «Высшая школа», 1968. – С. 441.
7. *Боднар Т. В.* Загальні засади виконання цивільно-правових зобов'язань // *Вісник господарського судочинства*. – 2003. – № 4. – С. 170.
8. *Синайский В. И.* Русское гражданское право. – М.: Статут, 2000. – С. 332.
9. *Закон України «Про оренду державного і комунального майна»*// ВВР України. – 1995. – № 15. – Ст. 99; № 31. – Ст. 244.
10. *Господарський кодекс України*: Офіційний текст. – К.: Кондор, 2004. – 208 с.
11. *Збірник офіційних документів Вищого арбітражного суду України*. – 1995. – С. 154–155.
12. *Луць В. В.* Контракти в підприємницькій діяльності: навч. посіб. – 2-е вид., перероб. і допов./ В. В. Луць. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 576 с.
13. *Цивільний кодекс України*: Коментар. – Х.: ТОВ «Одісеї», 2003. – С. 447.
14. *Вахоньса Т. М.* Строки (терміни) у цивільному праві: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – К., 2005. – С. 145.
15. *Закон України «Про фінансовий лізинг»*// *Закон і бізнес*. – 1998. – 28 січня.
16. *Грибанов В. П.* Сроки в гражданском праве. – М., 1967. – С. 11.
17. *Громадянське право*. Учебник. Часть I. Издание третье, перераб. и доп. / Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. – М.: ПРОСПЕКТ, 1998. – С. 295–296.
18. *Громадянське право*. Часть первая: Учебник / Под. ред. А. Г. Калпина, А. И. Масляева. – М.: Юристъ, 1997. – С. 200–201.

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ДОГОВОРУ НА КОРИСТЬ ТРЕТЬОЇ ОСОБИ

Кузьмич О. Я.,

аспірант кафедри цивільного права та процесу юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Аналіз існуючих наукових досліджень та чинного вітчизняного законодавства дає змогу зробити висновок, що юридична природа договору на користь третьої особи сьогодні є найменш вивченою у цивілістичній науці. Крім того, актуальність порушеної теми підкреслюється ще й тим, що роль договорів на користь третіх осіб у зв'язку із розвитком ринкових відносин дедалі більше зростає, що беззаперечно зумовлює необхідність у їх науковому дослідженні.

Питання юридичної природи договорів на користь третіх осіб в різних аспектах досліджувались в працях В. В. Луця, М. І. Брагінського, Н. С. Ковалевської, І. В. Кіселя, Ю. Ю. Захарова.

Метою цієї статті є науковий аналіз окремих питань правового регулювання договорів на користь третіх осіб, а також категорії інтересу, увага до якого зумовлена самою конструкцією досліджуваного договору.

Відповідно до ст. 511 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) зобов'язання не створює обов'язку для третьої особи. У випадках, встановлених договором, зобов'язання може породжувати для третьої особи права щодо боржника та (або) кредитора. Слід зазначити, що таким зобов'язанням, яке може породжувати права третіх осіб щодо боржника, є зобов'язання, яке виникає

безпосередньо з договору на користь третьої особи. Так, згідно зі ст. 636 ЦК України договором на користь третьої особи є договір, в якому боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок на користь третьої особи, яка встановлена або не встановлена у договорі. Крім зазначеної договірної конструкції треті особи можуть брати участь і в інших конструкціях зобов'язальних відносин, а саме: виконання на користь третьої особи, покладення виконання на третю особу, виконання замість боржника третьою особою (порука) тощо.

В юридичній літературі договір на користь третьої особи розуміють як такий, за яким право вимагати виконання виникає у особи, яка не брала участі в договорі ні прямо (як контрагент), ні опосередковано (через представника) [1, с. 99]. Вперше такий договір був закріплений ще в Цивільному кодексі УРСР 1922 р.

Таким чином, юридична конструкція договору на користь третьої особи полягає у тому, що за цим договором зобов'язана сторона (боржник) повинна вчинити дію не на користь другої сторони (кредитора), а на користь третьої особи, яка не бере участі в укладенні договору. На користь третьої особи можна «виговорити» право, яким ця особа може скористатись чи відмовитись від нього, але не можна без її згоди покласти на неї